

Pere Ferrer i la comunitat monàstica

Parlem dels protagonistes

Escoltem què ens diu fra Pere Ferrer

Aquest és l'any del Senyor de 1222.

Em dic Pere Ferrer

i pertanyo a la comunitat benedictina de Sant Cugat.

El meu abat, Raimon de Banyeres,

m'ha encarregat que deixi constància de totes les activitats que es porten a terme en aquest monestir.

I així ho faig, des de fa mesos, en el silenci d'aquesta sala, que rep el nom llatí d'*scriptorium*.

Cada dia anoto sobre un pergamí les pregàries que resem els monjos, els aliments que prenem, els treballs que fem...

I m'adono que aquestes pàgines es convertiran en un llibre, en el *Liber Consuetudini Monasterii Sancti Cucuphati*, un **costumari** del monestir de Sant Cugat.

El **costumari** d'un monestir recull per escrit les normes i els costums que regulen la vida dels monjos.

En aquest monestir,
els monjos hi vivim d'acord a les normes de Sant Benet.
Totes les feines que s'hi porten a terme són importants
i s'ajusten a aquestes normes,
ja sigui a l'hort, als estables, al celler, a la confitereria,
a la cuina, a l'hostatgeria, a la infermeria, al portal d'entrada...
De la mateixa manera,
jo emprenc la meva tasca amb obediència, humilitat i esforç.

«Resa i treballa —ens diu Sant Benet—.
No tinguis res teu i segueix el camí de la veritat i les bones obres.»
Malgrat aquest consell, molts monjos abandonen el bon camí
enganyats per les temptacions del diable.
Potser per això el nostre abat creu important deixar per escrit
que la nostra comunitat segueix les normes de l'orde benedictina.
Per donar exemple i contribuir a fer fora la influència del diable,
sobretot en un monestir tan ric com el nostre.

Així doncs, agraeixo a l'abat Raimon de Banyeres
i a Déu Nostre Senyor la tasca que m'han encomanat.
I prego cada dia per no decebre'ls.

Parlem de diners

Visitem el palau abacial

Fra Pere Ferrer va viure al monestir de Sant Cugat des de petit
i en va ser testimoni del creixement i enriquiment.
L'esplendor del monestir ha quedat reflectit en el palau abacial,
aixecat quan fra Pere Ferrer ja havia mort.

El petit Pere era un nen viu i despert
quan va ingressar al monestir com a **oblat**.
Aviat es va adonar que, sota una aparença de calma,
l'activitat d'aquella comunitat era extraordinària.

El monestir estava envoltat de terres fèrtils que treballaven els **serfs**.
I els productes d'aquelles terres s'afegien a les collites
de fruites i verdures dels horts dels monjos.

Els **oblats** eren nens lliurats a l'església.

Els **serfs** eren persones obligades a pagar amb la seva feina
la protecció que els oferia un senyor feudal.

En Pere havia sentit parlar de les lluites entre cristians i musulmans,
i sabia que la comunitat benedictina de Sant Cugat
havia facilitat el repoblament de les terres conquerides pels cristians
oferint protecció material i espiritual als qui s'hi instal·lessin.

A poc a poc, en Pere va descobrir que hi havia 4 pabordies,
és a dir, 4 territoris, que depenien del monestir de Sant Cugat:
la del Vallès, la del Penedès, la del Llobregat i la de Palau.
Això volia dir que els monjos cobraven diversos impostos
als serfs d'aquests territoris.

Els impostos tenien noms diferents: censos, delmes, baronies...
Però tots contribuïen a fer més ric i poderós el monestir.

A més de practicar l'almoïna,
la comunitat benedictina de Sant Cugat va fer servir la seva riquesa
per reformar el monestir.

I així, fra Pere Ferrer va poder gaudir d'un nou claustre,
dissenyat per l'arquitecte i escultor Arnau Cadell,
que també va esculpir les escenes dels capitells de les columnes.

Sovint, el monestir rebia la visita
d'algun senyor feudal o noble cavaller.
Els convidats eren persones elegants,
que vestien amb robes i ornaments cars.
Aquesta opulència contrastava amb la imatge de l'abat,
que només portava una **cogulla** i un **escapulari**.

Una **cogulla** és una espècie de túnica amb caputxa.

Un **escapulari** és una tira de tela que penja sobre el pit i l'esquena del frare i identifica alguns ordes religiosos.

Malgrat això, fra Pere Ferrer va anar adonant-se que clergues i nobles s'assemblaven més del que s'imaginava: uns i altres facilitaven la repoblació del territori oferint protecció a la gent senzilla.

I, a canvi, exigien fidelitat, obediència, una part de la collita i diners. És el que es coneix amb el nom de sistema feudal.

Gràcies a aquest sistema, augmentava el poder i la riquesa dels nobles i de l'Església. Mentrestant, però, els pobladors patien situacions de misèria i els monjos continuaven vivint d'acord al seu vot de pobresa.

Parlem de poder

Visitem l'antiga sala capitular

De segur que, des de ben petit, Pere Ferrer es va interessar pels llibres, la lectura i l'escriptura. Més endavant va esdevenir un monjo culte que va ocupar càrrecs de responsabilitat com el de sagristà, mantenint endreçada la sagristia i l'església, el de procurador, gestionant assumptes econòmics, i el de prior, com a home de confiança de l'abat.

La doctrina de Sant Benet atorga dignitat i valor a totes les feines. Al monestir, però, cada monjo hi realitzava una tasca diferent en funció de la seva preparació o de les aportacions que havia fet per ingressar-hi. Així, hi havia monjos oficials, amb un ofici, i monjos claustrals, sense ofici.

Hi havia els novicis,
que encara no havien jurat els vots i tenien un tutor.
I els oblats o mongets, que eren els nens lliurats al monestir.

En Pere i la resta d'infants aprenien ben aviat
que l'abat era la màxima autoritat del monestir, seguit del prior.
I també, que la sala capitular era el lloc on els monjos es reunien
per conèixer les ordres i decisions de l'abat,
per comentar o debatre algun tema,
i per rebre consell i amonestacions.

—És que als monjos també els renyen, com a nosaltres?
—hauria preguntat en Pere.

—I tant! Que et penses que ho fan tot bé?
—li hauria contestat el tutor.

I era cert.
Els monjos podien actuar malament.
I fins i tot barallar-se i formar bàndols entre ells.

Fra Pere Ferrer no va dubtar mai que l'Església
fos la intermediària de Déu a la Terra.
Això justificava que l'Església fos tan poderosa,
que la seva autoritat superés qualsevol altra
i que defensés el sistema feudal que l'enriquia.
I també explicava les bones relacions entre clergues i noblesa.
El monestir de Sant Cugat, per exemple, va arribar a ser tan influent
que fins i tot el rei Jaume I li va atorgar exempcions i privilegis.
A canvi, això sí, d'obtenir-ne el suport davant la diòcesi de Barcelona.

Quan els oblats entraven a l'església a pregar,
el petit Pere mirava de reüll els sepulcres de les parets.

Allà hi descansaven honorables senyors i cavallers,
alguns dels quals havien contribuït a la riquesa del monestir.

En Pere, però, s'imaginava que els seus esperits
traspassaven la pedra i se li apropaven.

Llavors s'espantava.

I, de vegades, també es preguntava si aquells homes exemplars descansaven
amb la consciència tranquil·la.

Parlem de les dones

Visitem l'ala nord del claustre

El petit Pere no tenia cap record dels seus pares.

Al monestir, el més semblant a la figura d'una mare
eren les imatges de la Verge Maria i el nen Jesús
que hi havia pintades o esculpides a l'església.

També li parlaven d'aquesta mare

les **antífoes** dedicades a Maria que aprenien els oblats.

I pel que fa a un pare de carn i ossos,

en Pere se l'imaginava semblant a l'abat,

que al cap i a la fi era com un pare per a la comunitat de monjos.

Una **antífona** és un text breu que es canta o recita durant la missa.

Els tutors del monestir s'encarregaven de l'educació
d'en Pere i de la resta d'infants.

En Pere aprenia amb facilitat la litúrgia, el llatí i el cant,
però li costava més acatar la disciplina que se'ls exigia.

Amb tot, tractava de portar-se bé per no rebre cap càstig.

I si feia alguna malifeta, procurava que no l'inxampessin.

Els tutors compensaven la manca d'afecte que patien els nens
fomentant-los la devoció per la Verge.

De fet, la Verge era l'única dona considerada pura,

un exemple de dona i mare per a tota la societat.
La resta de dones eren filles del pecat
i tenien l'entrada prohibida al monestir de Sant Cugat.

De tant en tant, en Pere es quedava mirant unes sirenes
esculpides en un capitell.
Havia sentit dir que aquelles sirenes advertien els monjos
dels perills de la luxúria i dels pecats de la carn.
El petit Pere no entenia aquelles paraules,
però el fet d'haver-les sentit feia que tingués curiositat.

Un dia, en Pere va veure dos monjos que s'abraçaven.
Era tard, s'havia fet fosc i estaven en un lloc apartat.
En aquell moment, el petit va desitjar una abraçada com aquella.
De gran, però, va aprendre que calia evitar aquell tipus d'abraçada.
I també que certes relacions podien portar-te a la presó
i, fins i tot, fer que et condemnessin a la pena de mort.

Llavors va entendre per què els infants feien vida
a l'ala nord del claustre, separats dels monjos adults.
I per què no podien coincidir a les latrines.
I per què els monjos dormien vestits, cadascun al seu llit,
però en una mateixa sala, amb una llàntia encesa tota la nit.

De gran també va descobrir que alguns monjos
mantenien relacions amb dones.
Aquestes relacions, més o menys dissimulades,
es consideraven pecat.
I encara que eren els monjos els que incomplien el vot de castedat,
si la relació es posava en evidència,
les dones eren considerades culpables i rebien el càstig més dur.

Parlem del dia a dia

Visitem l'església

Quan el petit Pere va entrar al monestir, no havia vist mai un llibre.

A l'època medieval poca gent sabia llegir i escriure,
i els llibres eren un bé molt preuat i en circulaven pocs.

Per això, aquell breviari que portava el seu tutor
el tenia meravellat.

Era com si el llibre li digués al frare què havia de fer i de dir.

I, d'alguna manera, així era,
perquè el breviari recollia el conjunt de pregàries
que els monjos havien de dir cada dia.

L'orde de Sant Benet s'estructura en dues activitats:
el treball i la pregària.

I quan els monjets es feien adults,
començaven a participar en les hores destinades a pregar:
des de la matinada, quan encara era fosc, fins abans d'anar al llit.

Així doncs, en Pere es va acostumar des de ben petit
a escoltar la paraula sagrada i entonar **salms**, **responsoris** i antífones.
Va aprendre a pregar en comunitat durant les hores majors
i amb recolliment i solitud durant les hores menors.

Els **salms** són himnes religiosos. Els **responsoris** són versos
breus que durant la missa canta un solista.
Un cor de veus li respon amb una tornada.

Quan pregava tot sol, però, el pensament li volava.
De vegades notava que s'havia quedat amb gana.
I de sobte s'adonava que havia de continuar resant
i tornava a pensar en Déu.
Però llavors s'imaginava un plat d'escudella i un tros de pa calent.

I li venia al cap el rebost del monestir, ple de confitures i formatges.
I planejava com entrar-hi d'amagat... però, i si Déu l'inxampava?

En les estones de treball en què els mongets ajudaven a la comunitat,
en Pere s'encarregava d'arrencar les males herbes de l'hort.
A ell li hagués agradat més carregar verdures a la cuina
o recollir els ous de les gallines, però no hi podia fer res.
El que sí que feia era esforçar-se per aprendre a escriure,
perquè de gran volia dedicar-se a fer lletres
com les que havia vist al breviari del seu tutor.

Cada matí, els monjos de la comunitat es reunien a la sala capitular
per llegir un capítol de la regla de Sant Benet,
repassar els sants del dia, els difunts i els aniversaris,
i organitzar la feina de la jornada.
A en Pere li hagués agradat escoltar tot el que allà s'hi parlava,
però, sobretot, li hagués agradat escoltar la confessió de les culpes,
perquè sentia molta curiositat per saber quins pecats
podien cometre els monjos.

Parlem d'idees i creences

Visitem el claustre

Que poc s'imaginava el petit Pere
que de gran podria admirar als capitells del claustre del monestir
alguns episodis de la Història Sagrada que els explicava el tutor!
Perquè a la pedra que havia esculpit Arnau Cadell
als capitells de les columnes s'hi representaven escenes
d'Adam i Eva, de l'arca de Noè, de la vida de Jesús...
Hi havia imatges de lleons enfrontats, d'animals ferotges,
de cavallers lluitant contra dracs...

Si les hagués vist de petit, en Pere s'hauria espantat.
Perquè aquelles imatges estaven pensades per a impressionar,
fins i tot per a esporuguir.
De manera que el missatge que pretenien transmetre
no caigués en l'oblit.

El claustre era un lloc de pas
per accedir a la major part de dependències del monestir.
I també era un espai que convidava a la calma i la reflexió.
Per això, totes aquelles imatges esculpides
mostraven la natura com a obra de Déu,
convidaven a reflexionar sobre el bé i el mal,
descrivien les virtuts dels bons cristians
i representaven escenes bíbliques.

En Pere havia après a llegir
i podia accedir a la cultura a través de la lectura.
En aquella època, però, la majoria de la gent era analfabeta,
i l'única font de coneixement que tenien a l'abast
eren els sermons dels clergues i les imatges de les pintures,
les escultures i els retaules.
L'Església controlava el saber i la cultura a través d'aquests mitjans
i els aprofitava per donar a conèixer les seves normes
i mantenir l'ordre establert.

Una altra via per arrelar en el poble el sentiment de fe i obediència
eren les tradicions religioses.
Així, durant les festes assenyalades, l'abat permetia
que els veïns de Sant Cugat entressin a l'església del monestir.
Per al petit Pere i els altres mongets, que no sortien mai del convent,
aquestes ocasions eren una forma de contacte amb el món.

Més endavant, fra Pere Ferrer arribaria a ocupar càrrecs
relacionats amb la gestió econòmica del monestir.

Aleshores va descobrir que la noblesa feia donacions a la comunitat a canvi de privilegis terrenals i celestials.

Bona part d'aquestes donacions van servir per reformar edificis i renovar la decoració de les capelles amb retaules i vitralls nous.

I, en alguns casos, també per impulsar projectes artístics fora del monestir.

Així doncs, fra Pere Ferrer va tenir la sort de créixer en un espai d'educació i difusió cultural molt important.

La música també hi jugava un paper important.

De fet, al monestir s'hi componien himnes i música sacra.

Tot plegat va servir perquè fra Pere Ferrer esdevingués

el monjo culte i mereixedor de confiança

que va deixar per escrit els costums de la seva comunitat.

 Xarxa de Museus
d'Història i Monuments
de Catalunya

MUSEUS DE SANT CUGAT